

بررسی نقش زن در ایجاد آرامش در خانواده از دیدگاه اسلام

نویسنده: سیده زینب موسوی چقابلکی

چکیده

خانواده در اسلام به عنوان مهم ترین و بنیادی ترین رکن، نهاد اجتماعی، محور رشد، امنیت و آرامش انسان شمرده می شود. یکی از عناصر کلیدی در ایجاد و تداوم این آرامش، زن است که با ویژگی های عاطفی، اخلاقی و ایمان خود نقش محوری در ساختار خانواده ایفا می کند. قرآن کریم با تعبیر «لَتَسْكُنُوا إِلَيْهَا» حضور زن را زمینه ساز حس سکون و آرامش در زندگی زناشویی معرفی کرده است.

هدف این مقاله بررسی علمی و تحلیلی نقش زن در ایجاد آرامش خانواده از دیدگاه اسلام، با استناد به منابع معتبر دینی و آثار اندیشمندان اسلامی است تا ابعاد این جایگاه محوری روشن گردد. روش این پژوهش، توصیفی - تحلیلی بوده و داده ها از طریق مطالعه کتابخانه ای منابع اسلامی است.

این مقاله به بررسی جایگاه زن در ایجاد آرامش در خانواده از دیدگاه قرآن، احادیث و متفکران اسلامی می پردازد و نقش روانی، اخلاقی و اجتماعی او را در استحکام خانواده تحلیل و بررسی می کند.

کلید واژه: خانواده، زن، آرامش، اسلام، قرآن

^۱ - طلبه سطح ۲ حوزه علمیه نرجسیه شهرستان سنقر

مقدمه

ایجاد سکون و آرامش همسران در کنار یکدیگر یکی از اهداف مهم ازدواج است. وجود صفا، و صمیمیت و هم دلی در خانواده علامت ازدواج موفق است و نشان می‌دهد که زن و مرد به مسئولیت خود در برابر یکدیگر عمل کرده‌اند.

زن می‌تواند احساس ضعف و روحیه خسته و ناامید همسرش را در برابر مشکلات تغییر دهد و سنگ صبور ناراحتی‌های او باشد.

زن مسلمان می‌تواند در خانواده در چهار موقعیت نقش داشته باشد و تأثیر گذار باشد: نقش‌ها دختری، خواهری، همسری و مادری. بنابراین، ضروری‌ترین امر برای زنان و برای آرامش بخشی به اعضای خانواده در ساختن محیطی آرام و دل‌پذیر است.

مرد در طوفان‌های زندگی به آرامش دل و نیرویی نیازمند است که موجب راحتی جان باشد و هر دوی نیاز او به وسیله زن تأمین می‌شود.

اهمیت توجه به نقش زن در خانواده این است که به سلامت روان اعضای خانواده و در نهایت به سلامت اجتماع کمک می‌کند.

زن می‌تواند با تربیت نسل متعهد، دیندار و موفق به اهداف و کارکردهای ترسیم شده برای یک اجتماع کارآمد کمک کند. بنابراین، ضرورت توجه به جایگاه زن برای تحقق اهداف کلان خانواده و اجتماع ضروری است. برای رسیدن به این امر لازم است نقش زن در ایجاد آرامش در خانواده تبیین شود.

مفهوم شناسی

۱. خانواده

خانواده در لغت به معنای خاندان، اهل خانه، زن و فرزند، و فامیل به کار رفته است. خانواده یک واحد اجتماعی است که شامل یک زوج متأهل و فرزندان آنهاست که در خانه‌ای در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند. پس می‌توان عناصر اصلی تشکیل خانواده را زن و مردی دانست که مطابق آداب و رسوم اجتماعی خویش، زندگی را در کنار همدیگر آغاز کرده و معمولاً فرزندان به جمع آنها افزوده می‌گردد. (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۶، ص ۹۴۳۸).

۲. ازدواج

معنای لغوی ازدواج: از نظر لغوی، واژه ازدواج در زبان عربی به معنای جفت شدن، قرین شدن و وصلت است. ازدواج به طور کلی به معنای همراه شدن دو چیز با یکدیگر و پیوستن آنها به هم به کار می‌رود. در اصطلاح، این پیوند به طور خاص به پیوند میان زن و مرد اطلاق می‌شود. (لغت نامه دهخدا، ج ۱، ص ۱۲۳)

معنای قرآنی ازدواج: در قرآن کریم نیز بارها به واژه نکاح (که مترادف ازدواج است) و موضوع ازدواج اشاره شده است. آیات قرآن کریم، ازدواج را به عنوان یک سنت الهی و راهی برای آرامش، مودت و رحمت میان زن و شوهر معرفی می‌کند.

آیه ۲۱ سوره روم: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً؛ و از نشانه‌های خداوند این است که همسرانی از جنس خود شما برای شما آفرید تا در کنار آنها آرامش یابید و در میانتان مودت و رحمت قرار داد.»

این آیه به وضوح هدف اصلی ازدواج را آرامش، مودت و رحمت بیان می‌کند.

مؤلفه های خانواده موفق از نظر قرآن

خانواده فرهنگ اسلامی قداست و منزلت بسیاری دارد، خانواده حاصل پیوند طبیعی ازدواج میان زن و مرد است و در اسلام ازدواج پیوندی الهی و بهترین نهاد سازنده اجتماع است و قرآن زن و مرد را از نظر هویت انسانی برابر می‌داند و آنها را دو قطب مکمل یکدیگر معرفی می‌کند

و می فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً» (روم / ۲۱)

«در این آیه دو مطلب مطرح است، اول اگر مذکر و مؤنث بودن انسان که یکی از اسرار عجیب خلقت است وجود نداشت، نسل بشر از بین می‌رفت، دوم آفریده شدن مودت و رحمت در وجود انسان. مودت همان دوست داشتن است که انسان‌ها نسبت به یکدیگر دارند ولی رحمت و مهربانی آن تأثیر قلبی است که از دیدن محرومیت و نقص و گرفتاری طرف، در قلب احساس می‌شود، و رحمت ناشی از مودت است اگر در وجود انسان مودت وجود نداشت، رحمت پیدا نمی‌شد و لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا حاکی است که مرد به تنهایی ناقص است و با زن که مکمل اوست یک واحد کامل می‌شوند که نسل به وجود آورند، پس مرد در صورتی احساس آرامش و سکون پیدا خواهد کرد که زن در کنار او باشد» (تفسیر احسن الحدیث، ج ۸، ص ۱۹۲).

بنابراین زن بنیاد خانواده را تشکیل می‌دهد و زن به عنوان ستون بنای خانواده تکیه گاه همسر و نقش مادر و با مهر و محبتش آرامش خانواده را فراهم می‌آورد.

جایگاه آرامش

خانواده ای موفق است که محل آرامش برای افراد خانه باشد. اسلام خانواده را مظهر انس، اُلفت و آرامش مرد و زن می‌داند که هر کدام با توجه به حدود وظایف خود نقش خاصی برای اعتلای خانواده دارند.

از نظر اسلام خانواده یک رکن بزرگ است. محیط امنی است که در آن هم فرزندان و هم پدر و مادر می‌توانند روح و فکر و ذهن خود را در این محیط امن و قابل اعتماد سالم نگه دارند و رشد دهند. وقتی خانواده سست شد نسل‌هایی که پشت سرهم می‌آیند بی حفاظ هستند. انسان برای تربیت، هدایت، تعالی و کمال است و این جز در محیط امن خانواده محقق نمی‌شود و قرآن کریم در این رابطه می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (روم / ۲۱)

بر این اساس یکی از علل خلقت زوجیت انسان این است که زن و مرد مایه انس و الفت و

آرامش یکدیگر باشند، با اینکه در این آیه همسران مایه سکون یکدیگر دانسته شده‌اند، ولی در آیه ۱۸۹ سوره اعراف این ویژگی فقط به زنان نسبت داده شده است و یکی از علل غایی آفرینش آنها شمرده می‌شود: «هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا؛ اوست خدایی که شما را از یک تن بیافرید و از آن جفت را هم مقرر داشت تا با او انس و آرام بگیرد»

بر اساس این آیه زنان تسکین دهنده تلاطم درونی و روانی مردان هستند، در روایات نیز به این امر اشاره شده است، در رساله حقوق امام سجاد (ع) آمده است: و اما حق همسر این است که شوهر بداند خداوند زن را مایه آرامش و الفت قرار داد و بداند که همسرش نعمتی است از جانب خداوند. بنابراین، او را گرمی دارد و با او به نرمی برخورد کند. پس اگرچه حق شوهر واجب تر است مرد موظف است که با زن مهربانی و شفقت کند.

بنابراین از نگاه قرآنی یکی از اهداف آفرینش همسران وصول به سکونت و آرامش است.

مودت و رحمت

بخش دوم آیه ۹۱ سوره روم می‌فرماید: «وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً»؛ یعنی قراردادن محبت و دوستی امری تکوینی از ناحیه خداوند میان زوجین است تا در سایه آن خانواده به اهداف و کارکردهای مطلوب خود برسد. منظور از مودت، دوست داشتن همراه با خیرخواهی است.

کلمه مودت به معنای محبتی است که اثرش در مقام عمل ظاهر باشد. در نتیجه نسبت مودت به محبت نسبت خضوع است به خشوع؛ زیرا خضوع آن خشوعی را گویند که اثرش در مقام عمل مشخص شود.

رحمت نیز عنصر مؤثر و سازنده در اعتلای خانواده، مهربانی و رحمت بین اعضای خانواده است، رحمت نوعی تأثیر نفسانی است که از مشاهده محرومیت محرومی که کمالی ندارد و محتاج به رفع نقص است در دل پدید می‌آید و صاحب دل را وادار می‌کند به، اینکه در این مقام برآید و او را از محرومیت نجات دهد و نقصش را رفع کند، یکی از روشن‌ترین جلوه‌گاه‌ها و موارد خود نمایی مودت و رحمت، جامعه کوچک خانواده است؛ زیرا زن و شوهر در محبت و مودت ملازم یکدیگرند و هر دو و به ویژه زن، فرزندان کوچکتر را رحم می‌کنند؛ زیرا آنها را ضعیف و عاجز می‌بینند و وقتی می‌بینند که کودک صغیرشان نمی‌تواند نیازهای

ضروری زندگی خود را تأمین کند محبت و مودت وادارشان می‌کند که در حفظ و حراست، تغذیه، لباس، منزل و تربیت او بکوشند و اگر این رحمت نبود نسل به کلی منقطع می‌شد و هرگز نوع بشر دوام نمی‌یافت. (تفسیر المیزان، ج ۱۶، ص ۲۵۰)

نقش زن در خانواده

۱. زن در نقش همسری

یکی از نقش‌های زن در خانواده نقش همسری است و در روایت‌های اسلامی حسن تبعل یا خوب شوهرداری کردن در حد جهاد در راه خدا ارزشمند است و پیامبر اسلام(ص) درباره شوهرداری زن می‌فرماید: «حق الرجل علی المرأة انارة السراج واصلاح الطعام وان تستقبله عند باب بیتها فترحب وان تقدم الیه الطست والمنديل وان توضئه وان لاتمنعه نفسها الا من علء؛ حق مرد بر زن این است که چراغ خانه را روشن سازد، غذای مطبوع فراهم کند، و تا در خانه اش به پیشواز او برود و به او خوشامد بگوید، و تشت آب و حوله را برای او آماده کند و دست‌های او را بشوید و بدون دلیل (عذر شرعی) مانع شوهر نسبت به نفس خودش نشود.» (مکارم اخلاق، ج ۱، ص ۲۱۴)

قدردانی، محبت و تمکین سه اصل اخلاقی علمی مهم شوهرداری هستند که به ویث از سوی زنان در تحکیم رابطه زوجیت مؤثر هستند. این سه اصل باید هم در سطح گفتار و هم در سطح کردار دیده شود تا تأثیر بیشتری داشته باشد و امور خانواده و زوجیت بیشتر بر مبنای توافق و رضایت دو طرف پیش رود نه بر اساس مرزبندی‌های حقوقی.

۲. زن در نقش مادری

یکی از مهمترین، سازنده ترین و ارزشمندترین نقش‌های زن نقش مادری است. در آموزه‌های دینی نقش مادری یک ارزش است. مادر به دلیل وضع حمل و شیردادن و مسئولیت‌های پرورشی و تربیتی که خداوند بر عهده‌اش نهاده است برای زحماتش پاداش‌های عظیمی قرار داده است و پیامبر اکرم(ص) می‌فرماید: «هنگامی که زن باردار می‌شود در تمام طول مدت حمل به منزله روزه دار و شب زنده دار و مجاهد در راه خدا با جان و مال است و هنگامی که وضع حمل می‌کند آنقدر خدا به او پاداش می‌دهد که هیچکس حد آنرا از عظمت نمی‌داند و هنگامی که فرزندش را شیر می‌دهد در برابر هر مکیدنی از سوی کودک خداوند پاداش آزاد کردن برده‌ای از

فرزندان اسماعیل را به او می‌دهد و هنگامی که دوران شیرخوارگی کودک تمام شد یکی از فرشتگان بزرگوار بر پهلوی او می‌زند و می‌گوید: برنامه اعمال خود را از نو آغاز کن چرا که خداوند همه گناهان تو را بخشید.» (امالی، ص ۴۱۱).

۳. زن در نقش دختری

دختران نقش بسیار مهمی در خانواده و جامعه دارند. آنها در آینده مسئولیت اداره کانون خانواده را که مهم‌ترین عنصر یک جامعه است، عهده دار می‌شوند و وظیفه تربیت نسل‌های آینده نیز به عهده آنهاست و تربیت خوب یک دختر و آماده کردنش برای زندگی خانوادگی و اجتماعی می‌تواند سعادت و خوشبختی نسل آینده را تضمین کند به همین دلیل تربیت دختران باید به طور خاص مورد توجه پدرها و مادرها قرار گیرد.

پیامبر اسلام (ص) در خصوص پاداش تربیت دختران می‌فرماید: «کسی که دختری دارد باید او را به بهترین نحو تربیت کند و غذای خوب و شایسته برایش فراهم کند و نعمت‌هایی که خداوند بر او ارزانی داشته را بر دخترش گوارا دارد و از او دریغ نرزد که چنین پدری در روز قیامت از آتش دوزخ نجات خواهد یافت.» (کنز العمال، ج ۴۵۳۹۱).

در کنار همه ویژگی‌های یک زن در جایگاه دختری باید وظایفی که هر فردی از زن و مرد نسبت به پدر و مادر خود دارد نیز مورد توجه قرار گیرد.

۴. زن در نقش خواهری

خواهر بودن نقشی تعادل بخش، سرشار از معرفت، بخشش، رحمت، سربلندی و شایستگی است. نقشی روح بخش و لطیف با ظرافت‌ها و لطافت‌های خاص خود که چون از جنس گرایش‌های سیرتی و معنوی است و از فطرت پاک انسانی سرچشمه می‌گیرد و به همین دلیل نقش خواهری به هیچ وجه قابل جایگزینی نیست. نمونه والای از خواهری کردن در زندگی حضرت زینب (س) تجلی یافت. حضرت زینب (س) از ارکان مهم کاروان امام حسین در کربلا بود و در سرپرستی و اداره کاروانیان سهم مهمی داشت. او در تمام حرکات و صحنه‌های غم‌انگیز و باشکوهی که در این مسیر بروز کرد، حضور داشت و در تمام سختی‌ها، رنج‌ها و مصیبت‌ها خود را با برادرش امام حسین (ع) شریک می‌دانست و برای او یآوری همراه، همدل و غم‌خوار بود.

نقش آرامش بخشی زن در خانواده

۱. ایجاد روابط زناشویی مطلوب

براساس روایات منشأ گرایش مرد به زن رسیدن به انس و آرامش و مودت و رحمتی است که خداوند میان آنها قرار داده است. زنان به عنوان مادران، همسران و دوستان صمیمی مشوق و عامل شادابی هستند.

همسر می تواند بزرگترین منبع رضایت باشد و رضایت زناشویی با نبود افسردگی رابطه نزدیکی دارد همان گونه که در آیه ۱۸۷ سوره بقره آمده است: «أَجَلْ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ» در شب های روزه هم خوابگی با زنانتان بر شما حلال شده است. آنان برای شما لباسی هستند و شما برای آنها لباسی هستید». لباس یعنی، آرامش. شب نیز به لباس تشبیه شده است همان گونه که شب آرامش بخش است روابط زن و مرد نیز آرامش بخش است.

۲. خوش رفتاری و خوش گفتاری

بخش زیادی از ویژگی آرامش بخشی زن نتیجه اخلاق و زیبایی های رفتاری اوست که در ایجاد رابطه عاطفی میان زن و شوهر اهمیت زیادی دارد و امام رضا(ع) می فرماید: «هیچ فایده ای به کسی نمی رسد بهتر از اینکه برای او بانویی باشد که نگاه و مصاحبت با او موجب سرور و شادمانی شوهرش باشد و از او اطاعت کند و حافظ حریم خویش و خانواده و اموال شوهرش باشد» (وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۲۲).

۳. عشق ورزی به همسر

یکی از عوامل بالا بردن روحیه نشاط و محبت در زندگی مشترک می شود روابط کلامی مناسب میان اعضای خانواده است و گفت و گوی اعضای خانواده باید محترمانه و آهنگ صدا باید نرم و ملایم باشد. قرآن در آیه ۱۹ سوره لقمان از مردم می خواهد تا ملایم سخن بگویند: «وَأَغْضَضْ مِنْ صَوْتِكَ» و چون سخن گویی صدای خود را آهسته نما و فریاد زن»

از مصادیق عشق ورزی در روابط همسران اظهار محبت است؛ زیرا دوست داشتن قلبی کافی نیست بلکه اظهار علاقه درمقابل یکدیگر یک نیاز متقابل است که باید به بهترین صورت پاسخ

داده شود. پیامبر(ص) در مورد اظهار محبت مرد نسبت به زن می فرماید: «این کلام شوهر که می گوید دوستت دارم هیچ گاه از یاد زن نمی رود» (شافی، ج ۲، ص ۱۳۸).

۴. پاکیزگی و آراستگی

اسلام به نظافت و آرایش همسران به ویژه زن بسیار سفارش نموده است؛ زیرا رعایت این امر علاوه بر اینکه در راستای میل طبیعی زن به زینت و خود آرایشی است نقش مهمی در سلامت و آرامش خانواده و امنیت جامعه دارد. به همین دلیل اسلام از زنان می خواهد تا حس خود آرایشی و دلبری زنان در چارچوب خانواده و در محیط مناسب در خانه و نزد همسر استفاده شود و امام صادق(ع) می فرماید: «زن نباید آرایش و زینت را ترک کند گر چه به یک گلوبند باشد، نباید دستش را بدون خضاب بگذارد گر چه به کمی از حنا باشد، حتی زن های پیر هم نباید زینت و آرایش را ترک نمایند» (اصول کافی، ج ۵، ص ۵۰۹).

نتیجه گیری:

از آنچه گذشت روشن می شود که زن نقش و جایگاه اساسی و مهمی در ایجاد و بهبود روابط خانوادگی دارد.

مفهوم خانواده در اسلام، مؤلفه های خانواده نمونه و موفق و نقش زن در خانواده به همراه چهار محور اساسی نقش مادری، همسری، خواهری و دختری از ابعاد شخصیتی زن است. ایجاد روابط مطلوب زناشویی، عشق ورزی به همسر، خوش رفتاری و خوش گفتاری، پاکیزگی و آراستگی از تدابیر زن در ایجاد آرامش و امنیت روانی به اعضای خانواده است.

ویژگی آرامش بخشی زن نیازمند اخلاق و زیبایی های رفتاری اوست که اهمیت زیادی در ایجاد رابطه عاطفی میان زن و شوهر دارد و در حقیقت نوعی فراست و کاردانی در حسن سلوک با همسر و عاملی تعیین کننده در آیین همسرمداری است به طوری که می توان خوش رفتاری، خوش گفتاری، عشق ورزی را از مصادیق آن برشمرد.

منابع

۱. قرآن کریم.
 ۲. احادیث و روایات اسلامی.
 ۳. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تحقیق علی اکبر غفاری، دارالکتب الإسلامیه، تهران، ۱۴۰۷ق.
 ۴. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، مؤسسه آل البيت، قم، ۱۴۰۹ق.
 ۵. صدوق، محمد بن علی، الأمالی، انتشارات اسلامیة، قم، ۱۳۶۲ش.
 ۶. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۷ ش، چاپ ۱.
 ۷. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان، مترجم: محمد باقر موسوی همدانی، ناشر: دفتر انتشارات اسلامی قم، تابستان ۱۳۸۷، چاپ ۳۵.
 ۸. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، ناشر: الشریف الرضی، قم، ۱۳۷۰ش.
 ۹. قرشی بنابی، علی اکبر، تفسیر احسن الحدیث، ناشر: بنیاد بعثت، تهران، ۱۳۷۵ ش، چاپ ۲.
 ۱۰. سید مرتضی، علی بن حسین، الشافی فی الإمامة، ناشر: بنیاد پژوهش های اسلامی، مشهد، ۱۳۹۸ش.
 ۱۱. متقی، علی بن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، ناشر: دار الکتب العلمیه، بیروت، ۱۴۱۹ ق.
- پایگاه های علمی:
۱۲. پایگاه اطلاع رسانی حوزه: www.hawzah.net
 ۱۳. پایگاه مجلات تخصصی نور: www.noormags.ir
 ۱۴. پایگاه کتابخانه دیجیتال اسلامی: www.al-islam.org